

У підсумку слід зазначити, що управління інноваційними змінами на підприємстві є однозначно необхідним з точки зору реалізації інноваційних процесів та досить складним як з об'єктивних, так і суб'єктивних причин механізмом з огляду на недостатнє володіння його складовими.

Список використаних джерел

1. Забродська Л.Д. Стратегічне управління: реалізація стратегії: Навч. посіб. / Л.Д. Забродська // Харків: Консум, 2004. – 208 с.
2. Паршина Е.А. Проблемы управления конкурентоспособностью инновационной продукции в условиях глобализации / Е.А. Паршина // Інноваційний розвиток економіки і фінансів України в умовах глобалізації. – Збірник наукових праць ХЕУ. – Хмельницький, 2008. – С. 31-33.
3. Дацій О.І. Розвиток інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві України / О.І. Дацій – К.: ННЦ ІАЕ, 2004. – 428 с.
4. Джонсон Д., Шоулз К., Уиттингтон Р. Корпоративная стратегия: теория и практика / Д. Джонсон, К. Шоулз, Р. Уиттингтон. – 7-е издание: Пер. с англ. – М.: ООО «И.Д. Вильямс», 2007. – 800 с.
5. Дишлюк Н.І. Особливості та алгоритм управління інноваційними змінами / Розвиток інформаційного суспільства: Колективна монографія. // І.Л. Петрова, Г.В. Макаркіна, І.В. Терон та ін.; За наук. ред. проф. Петрової І.Л. § 1.2. – К.: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2012. – С. 27-36.

Аннотация. Рассматриваются вопросы управления стратегическими изменениями на предприятии, которые имеют инновационный характер и предназначены, с одной стороны, дать толчок чему-то новому, а с другой – сохранить стабильную деятельность предприятия. Определены факторы, принципы и структурные элементы в формате развития предприятия. Разработан алгоритм управления инновационными процессами на предприятии.

Ключевые слова: стратегические изменения, инновации, субъекты управления изменениями, объекты управления изменениями, алгоритм управления.

Annotation. Considering questions of strategic change management in a company, which have innovative character. They are destined from one hand to give impulse to something new and from other hand to save stable activity in a company. Determining factors, principles and structural elements in development of a company. Constructed algorithm of innovative process management in a company.

Keywords: strategic changes, innovations, change management subjects, change management objects, algorithm of management.

УДК 338.439.5(477)

Т.В. Марусей, кандидат економічних наук, доцент ПДАТУ

ЗАХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ПРОДОВОЛЬЧОМУ РИНКУ

Розглядаються теоретичні та практичні аспекти функціонування продовольчого ринку як елемента ринкової інфраструктури та засобу забезпечення розвитку сфери аграрного бізнесу. Зазначено заходи щодо забезпечення функціонування сільськогосподарських підприємств на продовольчому ринку.

Ключові слова: продовольчий ринок, інфраструктура ринку, страхування, економічне регулювання, ринковий механізм, біржа.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними значеннями. В останні роки на державному рівні вжито ряд заходів з подолання

аграрної кризи та створено умови ефективної діяльності сільськогосподарських підприємств на внутрішньому продовольчому ринку, зокрема прийнято законодавчі та інші нормативно-правові акти з питань прозорості аграрного ринку, вдосконалення функціонування ринків продовольчих товарів. Однак існує ще багато проблем у формуванні ефективного організаційно-економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств на внутрішньому продовольчому ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблематики. Теоретичні, методологічні та практичні аспекти діяльності сільськогосподарських підприємств на внутрішньому продовольчому ринку знайшли відображення у працях багатьох вітчизняних економістів, зокрема О. Березіна, І. Брюховецького, І. Грузнова, Д. Доманчука, А. Лисецького, П. Макаренка, А. Мельника, П. Саблука, О. Ульяновченка, М. Янків та ін.

У наукових дослідженнях Д. Гладких, Д. Епштейна, І. Кобута, О. Могильного, О. Олійника, В. Семчика, В. Шверко значна роль відводиться механізмам і формам державного регулювання аграрного бізнесу.

Постановка завдання. Мета статті – висвітлення теоретичних та практичних аспектів функціонування продовольчого ринку як елемента ринкової інфраструктури та засобу забезпечення розвитку аграрного бізнесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державна підтримка сільськогосподарських підприємств, з одного боку, повинна відповідати можливостям бюджету, з іншого – бути достатньою для того, щоб у сукупності з іншими важелями державного економічного регулювання (податкова, цінова, інвестиційна і зовнішньоекономічна політика, формування відповідного кредитного механізму) дати можливість сільськогосподарським підприємствам адаптуватися до ринкових умов і забезпечити їх стійкий розвиток. Слід відзначити, що використання державної бюджетної підтримки сільського господарства має в Україні багато опонентів, які виявляють невдоволення стосовно втручання у дію ринкових законів і високої вартості цих заходів. Проте така підтримка існує практично у всіх провідних країнах світу і розглядається ними як абсолютно необхідний захід у ринкових умовах [1].

Важливим напрямом державного економічного регулювання є опрацювання механізмів ринкового страхування, розвиток якого на сьогодні перебуває у зародковому стані і практично не впливає на підтримку сільськогосподарських підприємств, свідченням чому є наступне. По-перше, незадовільний фінансовий стан більшості сільськогосподарських товаровиробників стримує розвиток сільськогосподарського страхування; по-друге, відсутність гарантій своєчасної виплати страхових відшкодувань внаслідок відсутності необхідних коштів у страхових компаній. Це зумовлено низкою особливостей сільськогосподарського страхування, насамперед страхування врожаїв. По-третє, відсутність необхідної гнучкої системи обліку при проведенні страхових операцій, зокрема недостатнє врахування реального ступеня настання страхових подій. Останнє передусім стосується страхування урожаїв сільськогосподарських культур. Так, використання для страхування урожаїв єдиних страхових тарифів у розрізі адміністративно-територіальних утворень призводить до того, що господарства, розміщені у відносно сприятливих районах, змушені у середньому сплачувати страховій організації суму, набагато більшу, ніж та, яку вони одержують у вигляді страхових відшкодувань.

Зазначимо, що спроба запровадити в Україні обов'язкове страхування врожаю зернових культур і цукрових буряків сільськогосподарськими підприємствами різних форм власності та врожаю всіх сільськогосподарських і багаторічних насаджень державних сільськогосподарських підприємств (Закони України „Про страхування” від 4 жовтня 2001 р. та „Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001-2004 роки” від 18 січня 2001 р.) є прикладом того, як держава не повинна діяти на цих ринках. Умовою такого страхування було відшкодування державою страхових внесків на рівні не нижче 50% страхових сум.

2007 року було введено в дію Порядок № 261, згідно з яким суб'єктам аграрного ринку, що застрахували ризики загибелі (втрати) сільськогосподарської продукції відповідно до правил комплексного та індексного страхування (страхувальники), здійснювалась компенсація 50% вартості страхових премій (внесків), фактично сплачених ними, у межах страхової премії

(внеску), яка не перевищує 5% суми застрахованого ризику, розрахованого, виходячи з розміру мінімальної закупівельної ціни зазначеної продукції.

Надання страхових послуг у досліджуваній галузі повинне передбачати інституційні зміни, в результаті яких кількість господарюючих суб'єктів та їх землекористування істотно змінилися, що ускладнює оцінку обґрунтованої урожайності. З цією метою розрахунок обґрунтованої урожайності доцільно проводити в межах одного району, щодо якого є дані про урожайність за тривалі періоди часу, що дасть змогу врахувати рівень агротехнічного обслуговування вирощування певної культури виробником.

Важливим питанням є формування раціонального договору страхування, який з метою захисту від непрофесійності і безгосподарності товаровиробника повинен містити вимоги щодо виконання мінімально необхідного набору агротехнічних заходів, які дадуть змогу зменшити вплив погодних умов на урожай, оскільки в іншому разі у перспективі страхові внески збільшаться на суму збитків, які не сприятимуть розвитку страхування.

Наступним заходом можна вважати розвиток інфраструктури ринку. Незважаючи на вказані нами недоліки функціонування інфраструктури внутрішнього продовольчого ринку, зокрема розвитку бірж, вважаємо, що не всі товарні біржі не працюють унаслідок їх відсталості або нерозвиненості. Практично всі біржі, які діють у Хмельницькій області, мають досить добру інфраструктуру та перспективи розвитку. Проблеми виникають за рахунок того, що попит на біржові котирування вітчизняних товарних бірж не створений. Виробники і споживачі не виходять з торгами на біржу за причини необхідності подання відкритої інформації про справедливу ринкову (біржову) ціну на продукцію, що неминуче приводить до точного визначення бази для відрахування податків, що робить неефективними різні стратегії по маніпулюванню відпускними і закупівельними цінами.

Крім того, виробники сільськогосподарської продукції в більшості випадків сприймають товарну біржу як додатковий посередник у системі збуту аграрної продукції [3].

Навіть держава на біржах Хмельницької області практично не торгує, що, у свою чергу, призводить до того, що сформована на біржових торгах ціна на сільгосппродукцію може бути піддана випадковим коливанням. Тому держава, насамперед, повинна сама стати активним гравцем на біржовому аграрному ринку шляхом:

- закупівлі сільгосппродукції для державних потреб та її реалізації з державних ресурсів і державного резерву тільки через біржу;
- закупівлі та продажу сільгосппродукції в регіональний резерв і поставки з нього матеріально-технічних ресурсів тільки через біржі;
- продажу через біржовий ринок сільськогосподарської продукції та продовольства, що надходять у рахунок погашення податкової заборгованості.

Пропонуємо для більш ефективного регулювання внутрішнього ринку сільськогосподарської продукції закуповувати сільськогосподарську продукцію і продовольство для державних потреб та їх реалізацію з державних ресурсів тільки через біржовий товарний ринок і створення електронної системи торгів по закупівлі і продажу сільськогосподарської продукції для державних потреб в кожному окремому районі Хмельницької області, а також здійснення всіх контрактів по сільськогосподарській продукції через Агропромислову біржу Хмельницької області. Постановою Кабінету Міністрів України № 1288 від 17.08. 1998 р. визначено механізм розрахунків під час закупівлі сільськогосподарської продукції і продовольства для державних потреб та їх реалізації з державних ресурсів через біржовий товарний ринок, але він діє неефективно в силу вказаних причин.

У світовій практиці банк укладає з власником сільськогосподарської продукції договір постачання майбутнього урожаю. Але продаж такого товару на вітчизняній товарній біржі можливий за умови, якщо всі учасники торгів будуть впевнені в тому, що контракт буде укладено і всі його пункти виконано. Для більшої впевненості потрібно в дану систему залучити страхові компанії, які будуть страхувати контракт, що, у свою чергу, мінімізує ризик по непостачанню контракту і визначить величину страхових виплат.

Організацію продажу майбутнього врожаю необхідно здійснювати таким чином: договір на продаж контракту банк укладає з брокером. Останній представляє у розрахункову палату

державної біржі контракт на постачання товару і страховий поліс. На підставі цих документів розрахункова палата виписує брокерові стандартні контракти майбутнього постачання товарів (стандартизовані за обсягом, сортом і термінами постачання). Брокер продає на торговому майданчику контракти майбутніх постачань товару і передає отримані гроші продавцеві-банку. Сільськогосподарське підприємство у цьому випадку отримує реальні гроші за зобов'язання поставити товар майбутнього урожаю вже сьогодні, а отже, можливість самостійно розплатуватися за всі етапи його виробництва.

При цьому обсяг постачання визначається страховиком (через механізм страхових внесків). Страховик може застрахувати не весь контракт, а лише частину його, виходячи з реальних показників конкретного господарства. Банк виділяє кредит з власних засобів (а не за рахунок державного фінансування, як це фактично відбувається). При цьому банк не заморожує свої активи, оскільки продає контракти на біржі і отримує відшкодування своїх засобів. Ставка ж такого кредитування може регулюватися як державою, так і ринковими механізмами. Фактично у банку різко зменшується ризик такого кредитування, а значить, ставка, тобто різниця між ціною, пропонованою банком, і ціною контракту на біржі повинна бути нижче. Зникає саме поняття пільгового кредитування, оскільки сільськогосподарське підприємство отримує не кредит, а готівкові кошти за майбутній урожай. Крім того, воно може безпосередньо укласти контракт із брокером, якщо ціна, запропонована за контракт банком, є нижчою ринкової вартості.

Відбувається перетікання засобів з фінансової сфери у сферу реального виробництва. Детальніше це може виглядати таким чином. Покупцем такого контракту на біржі не обов'язково повинен бути кінцевий покупець зерна. Банк або будь-який інший інвестор може використовувати цей контракт як фінансовий інструмент: купити його сьогодні з метою продажу в майбутньому за ринковими цінами. Проте покупець контракту платить реальними грошима, які, зрештою, опиняються у товаровиробника. Таким чином, купуючи фінансовий інструмент, реально забезпечений постачаннями товару, в майбутньому інвестор фактично фінансує сільськогосподарське виробництво. Необхідно зазначити, що у вказаній схемі немає державного фінансування.

Отже, така схема може діяти на рівні Хмельницької області з обов'язковою єдиною централізованою системою електронних торгів на регіональному ринку.

Така система збуту, у свою чергу, забезпечить єдність економічних і технологічних зв'язків з використанням сучасних інформаційних технологій віртуального простору, недопущення роз'єднаності органів виконавчої влади регіону з питань державних закупівель, що може призвести до втрати економічного контролю і значних додаткових витрат; аналіз фінансових і товарних потоків на регіональному і місцевому рівнях; можливість проведення аналізу цін на сільськогосподарську продукцію та рух матеріально-технічних ресурсів; здійснення моніторингу, контролю й обліку вільних і недостатніх фінансових та матеріальних ресурсів; контроль за відрахуванням податків до бюджету та використанням бюджетних коштів регіонального і місцевих рівнів; стимулювання кредитування комерційними банками сільгоспвиробників, які співпрацюють з біржею, під заставу термінових контрактів; створення єдиного інформаційного, економічного, фінансового і нормативного простору у сфері закупівель сільськогосподарської продукції для державних потреб; інтеграцію в міжнародні інформаційні системи закупівель сільськогосподарської продукції і продовольства для державних потреб.

Тому реалізація сільськогосподарської продукції через біржу є одним з найбільш ефективних механізмів повернення коштів сільськогосподарським товаровиробникам і забезпечення їх нормального функціонування в умовах недостатності фінансових коштів[3].

У сучасних умовах невірне управління збутом продукції породжує ланцюжок негативних наслідків: переповнені склади, неплатежі, відсутність обігових коштів на закупівлю сировини та навіть зупинку виробничої діяльності. Звести до мінімуму ризики виникнення таких явищ дозволяє системний підхід до управління збутом сільгосппродукції. Як показує світовий досвід, кон'юнктура ринку овочів та фруктів постійно змінюється, тому овочівництво і садівництво мають особливо гнучко реагувати на ринкові зміни, насамперед – на співвідношення попиту і пропозиції щодо певних видів товарів.

Висновки. Таким чином, вирішення зазначених проблем можливе за умови створення системи і застосування певних заходів регулювання ринкових процесів. При цьому ефективне функціонування будь-якої системи неможливе без наявності раціонально побудованого та дієздатного механізму отримання фінансових результатів діяльності господарюючих суб'єктів.

Список використаних джерел

1. Марусей Т.В. Державна підтримка як фактор впливу на організаційно-економічний механізм. / Т.В. Марусей // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. – Кам'янець-Подільський: ПДАТУ, 2009. – Вип. 17. – С. 198-201.
2. Марусей Т.В. Економічна сутність організаційно-економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств на внутрішньому продовольчому ринку / Т.В. Марусей // АгроСвіт. – 2008. – № 23. – С. 10-14.
3. Марусей Т.В. Особливості розвитку інфраструктури продовольчого ринку / Т.В. Марусей // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. – Кам'янець-Подільський: ПДАТУ, 2006. – Вип. 14. – С. 387-390.
4. Саблук П.Т. Основи організації сільськогосподарського ринку / П.Т. Саблук, Д.Я. Карич, Ю.С. Коваленко. – К.: ІАЕ УААН, 2002. – 188 с.

Аннотація. Рассматриваются практические и теоретические аспекты функционирования продовольственного рынка как элемента рыночной инфраструктуры и способ обеспечения развития сферы аграрного бизнеса. Указаны меры для обеспечения функционирования сельскохозяйственных предприятий на продовольственном рынке.

Ключевые слова: продовольственный рынок, инфраструктура рынка, страхование, экономическое регулирование, рыночный механизм, биржа.

Annotation. In the article the theoretical and practical aspects of functioning of food market are examined as to the element of market infrastructure and backer-up development of sphere of agrarian business. Measures are marked on providing of functioning of agricultural enterprises at the food market.

Keywords: food market, infrastructure of market, insurance, economic adjusting, market mechanism, exchange.

УДК 657:631.162:633.63

Н.В. Дуганець, кандидат економічних наук, доцент ПДАТУ

КООПЕРАЦІЯ ТА ІНТЕГРАЦІЯ – ОСНОВА ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ПРОДУКТОВИХ ПІДКОМПЛЕКСІВ В СИСТЕМІ АПК

Уточнено теоретичні положення формування регіональних продуктових підкомплексів, їх місце в сучасній аграрній економіці. Обґрунтовано напрями підвищення ефективності інтенсифікації продуктового бурякоцукрового підкомплексу на основі реалізації умов інтенсивного його ведення, вдосконалення інтеграційних процесів.

Ключові слова: кооперація, інтеграція, інтенсифікація, регіональний продуктовий підкомплекс, інтеграційні процеси, бурякоцукровий підкомплекс.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Ефективне функціонування бурякоцукрового підкомплексу дозволяє забезпечити споживчий попит населення якісними і доступними продуктами харчування. Однак щорічне споживання цукру в умовах кризи економіки, падіння рівня життя і платоспроможного попиту населення істотно знизилося. Відбувається щорічний спад вироб-